

Kouzelný svět předškoláka /duševní vývoj dítěte od 3 – 6 let/

Název období vypůjčen od prof. Z. Matějčka, neboť dobře vystihuje nápadný rys dětské psychiky - *živost, odvahu, fantazii* - , která ještě není spoutána pozdější racionalitou a kázní – bohužel nutnou.

Je to **období, kdy se kladou základy socializace** – což je tedy nejdůležitější úkol tohoto období.

Je to věk tisícinásobného PROČ? V tomto věku si dítě s dravou zvědavostí vytváří obraz o světě, svůj první „světový názor“, klade spoustu různých otázek počínaje o vzniku a smyslu světa, proč a jak věci fungují... A konče otázkami o nejsoukromější sféře vlastního těla.

Tělesný vývoj a pohyblivost

Postava se celkově protahuje, postupně se mění i proporcionálně, rozdílnost je patrnější mezi chlapci a dívkami, před 6. rokem věku má již být dostatečný poměr paže k velikosti hlavy. Pohyblivost se v tomto věku zlepšuje, mezi 3-5 rokem pozvolna, ale pak rychleji. Zlepšuje se rychlost, pohotovost a obratnost pohybů, které dítě již dříve provádělo. Pohyby jsou více koordinované a elegantnější.

Mozek výrazněji dozrává mezi 5. - 6. rokem věku, někdy je vývoj ve skocích. Vyzríváním mozku se celý dětský organismus stává výkonnějším a odolnějším.

Dítě mezi dětmi

Už pro kojence je druhé dítě přitažlivým objektem. Batolata se na sebe již usmívají, osloví se, podají si hračku, rády si pohrají, ale hru organizuje dospělý.

Předškolák by již měl být v dětském kolektivu spokojený, protože psychika je již vyspělá natolik, že si s druhými dětmi dovede sám hrát, dovede do určité míry hru organizovat.

Kamarádství, ale trvají v tomto věku ještě krátce, ale znamenají velmi užitečnou zkušenost. V MŠ se snažíme o to, aby každé dítě okusilo mít bližší vztah s druhým dítětem.

I zklamání a jiné záporné zkušenosti ve vztahové oblasti jsou pro dítě ziskem.

Některé děti, žádné takové kamarádství nenavážou ani za pomoci učitelky, neumí či nedokážou se sblížit. Taková prvotní či opakovaná zkušenost je pro budoucí vývoj nebezpečná neboť se v dalším životě prohlubuje. Handicap samotáře se může táhnout až do dospělosti.

Předškoláci mezi sebou mluví, ale jde o rozhovor, který se mnohdy skládá z monologů. Jedno dítě čeká, až druhé domluví, ale neodpoví mu, vede si svůj monolog ke své potřebě, jde o takzvanou *egocentrickou řeč*.

Kognitivní egocentrismus tedy převládá, ale dá se s ním již v předškolním věku pracovat v oblasti učit děti vcítit se do pocitů druhých „to nesmíš, Jirku to bolí...“

V tomto období se již učí dítě střídat *role*, předškolák by to měl umět s naprostou samozřejmostí. Jedna role je doma, jiná k učitelce, další k dětem. Každá role vyžaduje něco jiného – mluvu, gestikulaci, vhodné jednání. Dítě si osvojuje roli vůdce i vedeného, učí se kooperovat s druhými. Předškolák se učí i roli soupeře. Soupeřivá role, které děti učíme, dává jejich agresivitě přijatelnou formu, jsou zde daná pravidla, která se musí dítě naučit respektovat. Velkým nárokem je tedy dosáhnout rovnováhy mezi soupeřením a spoluprací.

Hra, výtvarný projev a pohádka v životě předškoláka

Kojenec a batole více experimentují, než si hrají. Předškolák si hraje intenzivně, s velkou vážností a vášnivostí. Dovede se do hry zabrat tak, že přestane vnímat okolí i své potřeby. V předškolním věku se výrazně rozšiřuje repertoár her i v důsledku schopnosti chápat pravidla.

Zajímavým hrovým jevem je *imaginární společník*, kterého si děti vymýšlejí, dávají mu jméno, mluví s ním. Jde o dobře rozvíjenou fantazii, ale může jít i o nedostatek dětské společnosti.

Nejzajímavějším a vývojově nejdůležitější jsou *námětové hry*. Tyto hry se mohou prolínat s pohybem /hra na četníky, hasiče/, mohou se odehrávat na pískovišti /bitvy mezi hrady/... Předškolák se nespokojí jen s napodobováním, chce mít ke hře i rekvizity /obchod, peníze, zboží/ mnohdy chce mít ke hře i partnera /kupující - prodávající/. Když má dítě bohatou fantazii a do hry se vloží, přejde hra do hrané pohádky, kde nic není nemožné.

Specifické hračky pro dívky a chlapce /kulturní vliv/. Někdy rozpor u rodičů – mají-li synovi koupit flintu?... Zde je nutno hru sledovat a kultivovat postoj ke zbrání a také možnost nabízet ještě lákavější hračky místo zbraní.

Agresivita dětí ve hře zobrazuje vzory, které dítě vidí /TV, špatný příklad rodičů, kteří se hádají, napadají/, ale i příliš přísná a trestající výchova.

Výtvarný projev předškoláka: po nástupu do MŠ – provádí mnohdy jen čáranice, kterým dává jména, nebo oznámí, že kreslí pejska a po dokončení oznámí, že je to ptáček...

Důležitým námětem kresby je lidská postava, kresba hlavonožce se objevuje u vyspělého 2,5letého dítěte, běžně u dětí okolo 3. roku věku. Předškolák by již měl nakreslit postavu člověka reálně odpovídající .

Pro dítě je kresba hrou, ale i nejpřirozenějším vyjadřovacím prostředkem. Dítě kreslí stejně samozřejmě, jako my mluvíme. Je důležité si nechat od dítěte jeho kresbu interpretovat, kresbou řekne mnohdy více než by dokázalo nebo se odvážilo říci slovy.

Dítě ve 3 letech obkreslí kruh

4leté dítě obkreslí kříž

5leté dítě obkreslí čtverec

6leté trojúhelník

7leté kosočtverec

Důležitou roli zde hraje percepční analýza předlohy a opětovná syntéza tužkou na papíře.

Pohádka patří neodmyslitelně k dětskému věku. Láska a citlivost k obsahu pohádky v předškolním věku vrcholí. Pohádka je blízká dětské mentalitě svou časovou neurčitostí a tajemností, která z toho vyplývá. Pohádky dítěti vyhovují svými jednoduchými rysy a hloubkou jednoduché duševnosti, lidé se v ní rozdělují na dobré a zlé, je tam buďto anebo, v pohádce je hrdinství dokonalé, láska věčná, zrada černá, štěstí je do nejdelší smrti...

Předškolák již dokáže sledovat dosti dlouhý děj, nejprve děj považuje za realitu a teprve postupně poznává, že je to „jenom jako“. Pohádky řídí duševní vývoj dítěte. Naslouchání pohádce má pro dítě stejně důležitý citový význam jako hra. Dítěti může pomáhat vyrovnat se s jeho duševními strachy a konflikty, které jsou zde promítnuty do bezpečné vzdálenosti onoho „bylo, nebylo“.

Teorie mysli

Rozvíjí se právě v předškolním věku okolo 4 až 4,5 let. V této době dítě zjišťuje, že může mít v hlavě i něco jiného než druhý, může říci nepravdivou větu, nebo může vědět, co druhý ještě ani neví.

Díky pochopení teorie mysli se dokážeme učit nepřiměřené manipulaci – lhát, podvádět, intrikovat, manipulovat, mystifikovat, ale tuto schopnost potřebujeme i jako obranu právě proti lhářům a podvodníkům. Učíme se všemožná pravidla manipulace, která pak řídí naše chování při rozchodech. Již v předškolním věku se učíme pravidlo, že silnější je ten kdo říká NE!

Vývoj svědomí u předškoláků

U kojence můžeme říci, že reguluje své jednání strachem z trestu nebo z touhy po odměně.

U batolat dostává odměna i trest novou dimenzi, do hry vstupuje sebecit.

U předškoláka se objevuje navíc i svědomí. Dítě už si je vědomo co může a nesmí dělat, co je jeho povinností, zároveň umí odlišit pocit dobrého svědomí od pocitů viny.

Svědomí je autonomní, to znamená, že reguluje mé jednání i tehdy když mé konání je naprosto soukromé.

Dětské svědomí je ve svých počátcích více negativní, neboť je složeno z různých zákazů.

Dobré svědomí u dítěte nastupuje v podstatě nepřítomností špatného svědomí.

Obsah dětského svědomí bývá dosti náhodný a různorodý – neušpinit se, nerozbít hrnek, nebít kamaráda, neříkat debile...

U 3letého dítěte je svědomí ve stadiu zrodu..

Někdy nás dítě překvapí nadměrnou citlivostí svědomí, kdy se trápí i pro opravdové malichernosti, výčitky svědomí se zde mohou mísit se strachem z rodičů, vychovatelů, učitelů... Mnohem častěji se však setkáme s tím, že svědomí dítěte je slabé a dítě se řídí daleko více hrozbou trestu a příslibem odměny, důsledky hledejme ve výchově, vzorech...

Dětské svědomí je realistické a zákonité, platí provedený čin, že by bylo možno lhát nebo podvádět pro nějaký cíl či zisk je pro předškoláka příliš složité.

Rodina - já s mámou, já s tátou

Předškoláka to má táhnout k dětem, aby toto období nastalo, musí se mít kam vracet.

Potřebuje hlubinu citového bezpečí v rodině. Každého z rodičů potřebuje výrazně jinak. Otec je spíše autoritou /usměrňující, schvalující, případně trestající/, matka je spíše tím, kdo ochraňuje /přijme, polituje, pohladí/.

Citová pohoda mezi rodiči je potřebná pro všechna stadia zdravého duševního vývoje dítěte.

Identifikace /ztotožnění/ - jedním z nejdůležitějších projevů je vznik svědomí – přebírání rodičovských norem, identifikace s těmito normami. Dále je zde přání zastávat rodiče, být jako rodič /promítá se i do hry/. Dítě napodobuje rodiče bezděčně i úmyslně. Identifikace se projevuje také něhou, touhou po tělesném sblížení. V předškolním období se dovršuje také sexuální identifikace, holčičky nosí sukně a kluci kalhoty, já jsem holčička tak mám sukni...

Dětská sexualita

Podle teorie S. Freuda prochází dítě třemi hlavními stadii psychosexuálního vývoje: orálním, análním a falickým, to právě odpovídá věku předškoláka.

V tomto období přichází další vlna zájmu o pohlavní orgány, nejde jen o hru s vlastním tělem /to je již i dříve/, ale děti se začínají zajímat i o druhé pohlaví /hry na doktora/. Velkou pozornost dětí budí anatomické rozdíly mezi dětmi a dospělými, sexuální akt mezi zvířaty, děti se učí kdy je dovolená a kdy zakázaná nahota, co znamená okukovat, na co se nesmí sahat...

Odvaha a strach

Okolo 4. roku věku miluje dítě slast energického, odvážného pohybu. Pro předškolní dítě je omezení pohybu velkým trestem, slast z pohybu je u tohoto věku živelnou potřebou. Musí být dítěti umožněna. K tomuto věku patří verbální hlasité doprovody pohybu. V tomto věku se vytváří a formuje iniciativa, podnikavost, smělá průbojnost, ono energické „jít na věc“, riskovat, dobývat. Pokud je dítě v tomto tlumeno ovlivňuje to i jeho budoucí vývoj v těchto oblastech. V této době již začíná fungovat nová brzda – schopnost prožívat vinu, trpět výčitkami svědomí... Je na nás vychovatelích jak dítěti umožníme rozvinout jeho iniciativu. Platí zde zlatá střední cesta. Jsou jedinci, které se nepodaří „ubrzdit“, ale jsou i jedinci kdy příliš citlivé svědomí může podlomit iniciativu, tyto lidé se pak celý život trápí obavami, že udělali něco špatného, že někomu ublíží, že poruší normu... V podstatě jde o to, že jejich „vnitřní hlídač“ je chladný, krutý, neudobřitelný. Jde o to, aby „vnitřní hlídač“ dovedl také chválit a odpouštět. Člověk s přecitlivělým svědomím se bojí autorit, člověk bez svědomí autority nerespektuje.